

Hekkende våtmarksfugl på Smøla

Resultater av inventeringer i 2023

BirdLife Møre og Romsdal rapport 2024-2

Forsidebilde

Voksen myrsnipe på hekkeplass på Smøla, med vindmøller i bakgrunnen. Smøla er nå eneste gjenværende hekkeområde for denne arten i Møre og Romsdal. Spørsmålet er hvem som overlever her på sikt – vindmøllene eller myrsnipa? Foto: Øyvind Gjeldnes.

Utførende institusjon: BirdLife Møre og Romsdal	Prosjektansvarlig: Øyvind Gjeldnes
	Prosjektmedarbeider(e): Arnstein Gjeldnes, Tor Ålbu, Geir Gaarder
Oppdragsgiver: Statsforvalteren i Møre og Romsdal	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Andreas Sandnes Granli
Referanse: Gjeldnes, Ø., Gjeldnes, A., Gaarder, G. & Ålbu, T. 2024. Hekkende våtmarksfugl på Smøla. Resultater av inventeringer i 2023. BirdLife Møre og Romsdal, rapport 2024-2. 24 s. ISBN 978-82-93893-13-4	
Referat: BirdLife Møre og Romsdal har, med støtte fra viltfondet, registrert hekkende våtmarksfugl på Smøla sommeren 2023. Formålet har vært å få en oppdatert oversikt over hvor og hvor mye våtmarksfugl som hekker på denne øya, samt vurdert bestandsendringene siden de første takseringene på øya ble gjort i 1974. Dette er samtidig en oppfølging av lignende registrering i 2022, se Gjeldnes mfl. (2023), og denne rapporten oppsummerer data fra begge år. Feltarbeidet ble gjennomført på omtrent samme måte som i 2022, med start i slutten av mai og hoveddelen av arbeidet utført i juni. Delvis ble samme feltruter som i 2022 benyttet, for å se på endringer mellom årene, og delvis ble helt nye ruter valgt for å få bedre totaldekning av myrlandskapet. I tillegg ble det dette året lagt spesiell vekt på å få oversikt over forekomsten av brushane på øya. Feltarbeidet karakteriseres som vellykket også i 2023, med gode værforhold og en gjennomføring i samsvar med målsettingene. I rapporten er resultater for de enkelte takseringsrutene presentert og dataene oppsummert. I tillegg er det gjort en samlet vurdering av bestandsstørrelse og bestandsutvikling for viktige hekkefugler i området. Fire arter virker helt forsvunnet fra undersøkelsesområdet i nyere tid: Hettemåke, rødnebbterne, makrellterne og lappspurv. Alle var sparsomme hekkefugler også i 1974. Fem arter er i betydelig tilbakegang: Myrsnipe, brushane, svartbak, heipiplerke og bergirisk. Fire arter har noe nedgang: Småspove, rødstilk, sanglerke og tyvjo. Syv arter virker ganske stabile: Storlom, brunnakke, krikkan, stokkan, fiskemåke, kråke og steinskvett. Seks arter har tydelig økning: Smålom, heilo, enkeltbekkasin, gråmåke, sivspurv og sivsanger. Samt fem arter ser ut til å være nyetablerte, sparsomme hekkefugler: Sangsvane, trane, grønnstilk, svartstrupe og kongeørn. Selv om noen av de tidligere tallrike, karakteristiske artene er i tilbakegang, så har Smøla fortsatt bevart sin særpregede fuglefauna og huser regionalt svært viktige bestander for flere arter våtmarksfugl. I tillegg til dette er det i rapporten presentert forslag til 7 faste overvåkingsruter som anbefales benyttet for framtidige takseringer av hekkefuglfaunaen på Smøla.	

FORORD

BirdLife Møre og Romsdal søkte Statsforvalteren i Møre og Romsdal om kartlegging av hekkende våtmarksfugl på Smøla i 2022. Denne ble innvilget og rapport utarbeidet, se Gjeldnes mfl. (2023). Søkningen var samtidig bare første del av et planlagt to-årig prosjekt. Det ble derfor også søkt om midler til kartlegging og en avsluttende rapport i 2023, noe som også ble innvilget. Denne rapporten her inneholder dermed både resultater fra feltarbeidet i 2023, og en oppsummering av resultatene fra begge to år.

Bakgrunnen for prosjektet var at Smøla i lengre tid har vært kjent som et regionalt viktig hekkeområde for flere arter våtmarksfugl. Dette omfatter også enkelte truede arter som har vært i sterk tilbakegang i Norge i nyere tid. Samtidig forelå det lite nyere data som forteller noe om dagens hekkebestander på øya.

Prosjektansvarlig har vært Øyvind Gjeldnes. I tillegg deltok Arnstein Gjeldnes og Tor Ålbu under feltarbeidet, mens Geir Gaarder har bidratt under rapportering. For øvrig takkes spesielt Espen Lie Dahl for viktige supplerende bidrag om fuglelivet på Smøla. En takk rettes også til Statsforvalteren i Møre og Romsdal for økonomisk støtte gjennom viltfondet, der Andreas Sandnes Granli var saksbehandler i 2023, mens Edvard Emblem Lund tok over i 2024.

17.02.2024

BirdLife Møre og Romsdal

Øyvind Gjeldnes

Arnstein Gjeldnes

Geir Gaarder

Tor Ålbu

INNHold

FORORD.....	4
INNHold	5
1 INNLEDNING	6
2 FELTARBEIDET I 2023.....	7
2.1 GENERELLE TREKK.....	7
2.2 KOMMENTARER TIL FELTARBEIDET	7
3 RESULTATER.....	11
3.1 SAMLEDE RESULTATER.....	11
3.2 ARTSKOMMENTARER	14
3.2.1 Generelle trekk	14
3.2.2 Artsgjennomgang	15
3.3 BRUSHANE PÅ SMØLA	19
3.4 SAMLET VURDERING	20
3.5 FORSLAG TIL FASTE OVERVÅKINGSRUTER	21
3.5.1 Røkmyrene.....	21
3.5.2 Kongsmyra	21
3.5.3 Kyjsmyra.....	21
3.5.4 Toppmyran	22
3.5.5 Moldstadhøgda -Lyngheia-Rokstadelva	22
3.5.6 Vestli -Årvoksttjønnene-Moldtjønnna	22
3.5.7 Hopsvassdraget	22
4 SKRIFTLIGE KILDER.....	23

Figur 1. Tilsynelatende endeløse, ensartede myrvidder er det bare på Smøla en kan oppleve langs kysten av Norge sør for Vesterålen. Foto: Øyvind Gjeldnes

1 Innledning

Smøla kommune er kjent for sine store myrområder og omfattende skjærgård, noe som gir svært gode betingelser for en rik og variert fuglefauna gjennom hele året. For en god del arter er forekomstene i kommunen blant de viktigste i regionen.

Kunnskapen om fuglebestandene er likevel varierende og preget av manglende oversikt for de siste ti-årene. Det ble på 70- og dels 80-tallet gjennomført ganske omfattende tellinger (Follestad 1984), men siden den tid har det vært gjort lite, bortsett fra årlige tellinger av vinterfugl i utvalgte soner og en del kartlegging tilknyttet vindparken på Fast-Smøla.

Samtidig vet vi at det de siste ti-årene har skjedd store, negative bestandsendringer for mange hekkefugler i Møre og Romsdal. Tilbakegang og høyere rødlisting av en del vadefugl-arter ble også trukket fram som en av de viktige trendene i den siste nasjonale rødlisterevisjonen (Stokke mfl. 2021). Dette har gjort det spesielt viktig å få en oppdatert oversikt for Smøla, og kommunen sin betydning både regionalt og nasjonalt.

BirdLife Møre og Romsdal har derfor over to år taksert store areal på indre deler av Fast-Smøla for å få nye data på hekkende fugl i området. I 2022 ble deler av området taksert, noe som gav mye viktige resultater, og både dokumenterte at Smøla fortsatt har store verdier knyttet til fuglelivet, men som også indikerte viktige endringer, se Gjeldnes mfl. (2023).

I 2023 ønsket vi å foreta både supplerende undersøkelser og kontrollere deler av resultatene fra 2022, for å få et ennå mer presist bilde av situasjonen. I denne rapporten er resultatene fra siste feltsesong presentert, samt resultatene fra begge feltår sammenstilt. I tillegg er det også lagt fram forslag til faste overvåkingsruter for våtmarksfugl på Fast-Smøla.

Figur 2. Taksering rundt et av de mange myrtjernene på Smøla, med et leplantefelt med bartrær inntil. Tilgroing og tilplanting av det tidligere åpne kystlandskapet i Møre og Romsdal har ført til dramatiske endringer i fuglelivet, der mange arter har forsvunnet helt eller gått sterkt tilbake over store områder. På Smøla har dette heldigvis skjedd i liten grad og mange av de karakteristiske artene klarer seg her ganske godt, enn så lenge. Foto: Øyvind Gjeldnes.

2 Feltarbeidet i 2023

2.1 Generelle trekk

Sommeren 2022 ble hekkefuglfaunaen av vann og våtmarksfugl i det ukultiverte myrlandskapet på fast-Smøla kartlagt for første gang på nesten 50 år, se Gjeldnes mfl. (2023). Rapporten og arbeidet i 1974 (Follestad 1984), utført av datidens Norsk Ornitologisk Forening avd. Møre og Romsdal, var da et naturlig utgangspunkt for planlegging og målretting av feltarbeidet. Gjeldnes mfl. (2023) sin rapport ble i neste omgang grunnlaget for den oppfølgende kartleggingen nå i 2023.

Resultatene fra 2022 viste at de uberørte myrområdene sentralt på Smøla fortsatt virket å ha en særpreget fuglefauna med til dels gode hekkebestander av arter med lave eller fraværende hekkebestander ellers i Møre og Romsdal, inkludert nasjonalt rødlistede og truede arter. Nasjonalt ekspanderende arter som trane og sangsvane er nå etablerte hekkearter, mens arter som toppand og grønnstilk kan være på vei inn. Landskapet inne på Smøla er spesielt, gjennomgående næringsfattig og ensartet, men framstår med sin størrelse som et område som kan huse livskraftige bestander og være et stabilt hekkeområde for flere karakteristiske arter. Fraværet av rødvov og andre predatorer som mink, i nyere tid også stort sett stormåker, og få hekkemuligheter for kråke er også interessante og positive trekk. Samlet sett anså BirdLife det som spesielt interessant med en oppfølgende kartlegging i 2023 med mål om etablering av et fast rutemønster for framtidige bestandstillinger på de viktigste hekkeområdene for karakterartene i myrlandskapet inne på øya.

På 1970 tallet hadde Smøla en god hekkebestand av brushane på flere lokaliteter. Arten spilte da på gressflater ved næringsrike vann som Soløyvatnet, Fløytjønna og trolig Røkvatnet. Dette er lokaliteter tett på jordbrukslandskapet og nydyrkingsområder der grøfting og tilsig av næringsstoffer har skapt vegetasjonsendringer og frodig vegetasjon i vassdrag og ferskvann. Disse områdene ble i liten grad fulgt opp i 2022, men ble i 2023 prioritert for kartlegging av brushane.

I 2023 ble også nye aktuelle områder besøkt og vurdert som mulige overvåkningsruter sammen med de prioriterte fra i fjor. Tre av de til slutt sju referanseområdene vi tilråd etableres som faste ble besøkt to ganger for å kvalitetssikre resultat og få gode arts- og biotoptilpassede traseer. Intensjonen for 2023 var også en fornyet kartlegging av vipe, storspove og rødstilk på kulturmark. Budsjett og mannskapstilgang medførte at dette ikke lot seg gjøre, men her er fortsatt tallene fra kartleggingen i 2018 relevante (se Gjølra 2018). I forbindelse med kartleggingen av brushane ble 10 tidligere kjente og nå antatt mulige hekke- og spillplasser besøkt, og fugl ble notert på en lokalitet.

Feltarbeidet ble utført i tre perioder i tidsrommet 23 mai til 21 juni av Arnstein Gjeldnes, Øyvind Gjeldnes og Tor Ålbu. Etter en kjølig og fuktig vår kom sommerværet med perfekte og stabile observasjonsforhold hele perioden. Vi anser intensjonene med årets prosjekt som oppnådd og er fornøyd med resultat og gjennomføring.

2.2 Kommentarer til feltarbeidet

Kartleggingen i 2022 hadde som utgangspunkt soner fra områder etter kartleggingen sommeren 1974. Sone 8, 9, 10 og 11 er nå vindmøllepark og ble sammen med sone 13 Rossvoll og 6 nord for Ørntua utelatt. Underveis i kartleggingsperioden ble takseringsrutene tilpasset tilgangen av antatt gode hekkebiotoper for de ulike artene som var spesielle og karakteristiske for myr og våtområdene i 1974. I tillegg ble informasjon om andre besøksaktuelle hekkeområder fra Espen

Lie Dahl (pers. med.) en del av de endelige takseringsrutene i 2022. Resultatene fra kartleggingen i 2022 er i rapporten derfra (Gjeldnes mfl. 2023) oppsummert i 5 punkter som ble grunnlaget for følgende 5 hovedintensjoner for en avsluttende kartlegging sommeren 2023.

- Spesifikk kartlegging av brushane
- Avklare status for nye områder med nye kartleggingsruter i 2023
- Kvalitetssikre resultat i felt med 2 tellinger i 3 områder med ca. 10 dagers tidsavstand.
- Etablere faste takseringsruter i relevante områder for framtidige takseringer
- Kunne gjøre sikrere vurderinger av bestandsendringer

Med omtrent samme mannskap og rapportskrivere som 2022 hadde vi et svært godt utgangspunkt for videreføring av prosjektet i 2023. Årets fokus på brushane krevde samtidig litt tidligere oppstart. I 1977 startet brushanespillet ved Fløytjønna fra medio mai (egne upubl. obs.) og 20. mai 2022 ble 14 individ og spill sett ved Røkvatnet (Gjeldnes mfl. 2023), hvor også hekkefunn ble gjort i 2020. Senere prosjektstart og prioritering av de store arealene myr, vann og vassdrag sentralt på øya medførte at arten ikke ble sett under selve prosjektperioden i 2022.

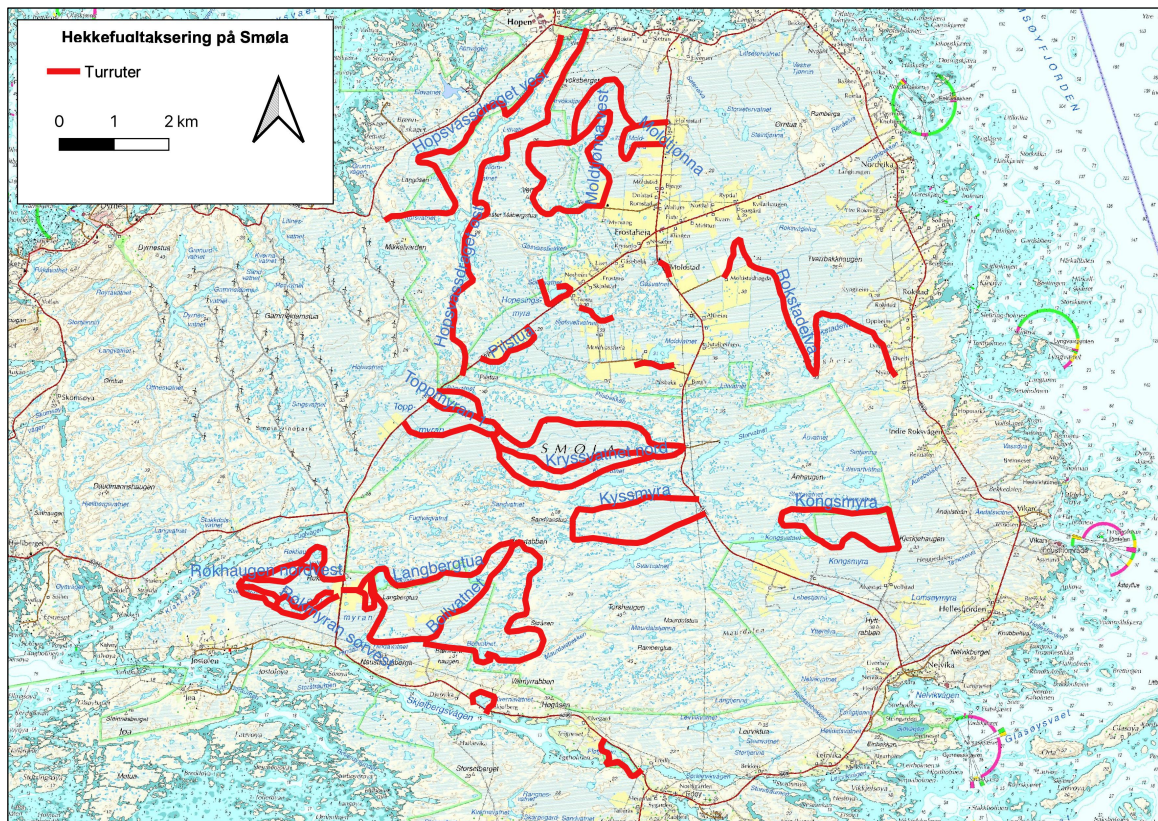
I 2023 ble rundt 10 tidligere aktive spill-lokaliteter og antatt mulige spill- og hekkeplasser for arten besøkt fra 23. mai, se nærmere omtale i kapittel 3.3. På grunn av gjengroing og tilstøtende jordbruksaktivitet de siste ti-årene ble bare tre lokaliteter definert som særlig aktuelle og besøkt tre ganger. Lavlandshekkende brushane ser på Smøla ut til å velge grønn gressmark eller strandeng nært vann som spill- og hekkeplass, og ikke de næringsfattige myrflatene utenfor jordbrukslandskapet.

I de utvalgte feltrutene fra 2022 som skulle reinventeres, var en av tre hovedintensjoner å gå takseringsrutene to ganger for å se hvordan adferdsendringer gjennom hekkeforløpet påvirket resultatene våre. Dette ble gjort på Røkmyrene, Toppmyra og Kongsmyra, som vi mener er de mest karakteristiske og største hekkeområdene, og som representerer særtrekkene i fuglefaunaen på fast-Smøla. Flere takseringsruter i nye områder ble besøkt, men bare to av disse ble vurdert som interessante og aktuelle som referanseområder for framtidige bestandstillinger. Dette gjelder en rute fra Moldstadhøgda til Lyngheia om Rokstadelva, og en i området mellom Vestli-Årvokstjønnene og Moldtjønna. Begge rutene har de fleste artene som er karakteristiske for de særegne myrene på øya som stedvis er så rike på små myrtjern. Til sist valgte vi bort noen mindre og ikke så representative ruter i områder fra 2022. Det gjelder for Maudalen/Rambergtua, Helldalsvatnet/Nelvikvatnet, Aurbekken/Årvatnet, en mindre rute vest på Moldvassheia og ruta ved Fuglevågvatna. Med unntak for Moldvassheia, så er dette noe mer kupert og tørre områder med berg, knauser og partier med lite vegetasjon. Vannene er større og næringsfattige med lite kantvegetasjon og dårlig egnet for lommer og hekkende andefugl. Dermed hadde vi følgende seks utvalgte områder for hovedkartleggingen i 2023: Røkmyran, Toppmyran, Kongsmyra, Kysmyra (dvs. myrflaten mellom Kysvatnet og Svartvatnet), strekningen Moldvasshøgda-Lyngheia-Rokstadelva og området fra Vestli til Årvokstjønnene og Moldtjønna. I tillegg kommer Hopvassdraget, som bare ble taksert i 2022.

Vi linjetakserte hovedsakelig alene på de korteste rutene. På langrutene kunne vi treffes et sted nær midten for deretter å gå alene videre, eller gå 50 til 100 m fra hverandre i ny trase tilbake. Dette var hensiktsmessig for vurdering av observasjoner og mer akutte justeringer av rutevalg mot aktuelle arter og hekkebiotoper. Tidsbruken på rutene varierte fra to til fire timer, og to ruter ble vanligvis gått daglig av hver observatør. De fleste artene i det snaue myrlandskapet er dagaktive og reagerer på vårt nærvær fra lang avstand. Bare enkeltbekkasin og lirype er arter som trykker og er mer nattaktive. Heipiplerke og sanglerke, som er de eneste småfuglene ute på myrene, blir aktive av sol og varme, mens steinskvetten gjør seg synlig med varslings fra forhøyninger (med hei). Det vurderes derfor som lite sannsynlig med særlige resultatavvik

mellem ruter utført på ulike deler av dagen. På rutene med to besøk, utførte samme person begge takseringene.

Værforholdene som var helt perfekte og like gjennom hele kartleggingsperioden i 2023. Vindstille, sol og varme er bra for fuglene, men også en motiverende faktor for oss fugleobservatører som trasker i de tilsynelatende endeløse myrene.

Figur 3. Benyttede telleruter i 2023 er vist med røde streker og rutenavn i blått. Unntaket er de to lange rutene langs Hopsvassdraget, som bare ble kartlagt i 2022.

Tabell 1 Oversikt over utført feltarbeid innenfor de nye takseringslinjene (i parentes er nummer på de gamle sonene fra 1974 nevnt) på Fast-Smøla i 2023.

Navn	Gamle soner	Dato	Tidspunkt	Kartlegger
Hindåa-Røkvatnet del 2 Høgstubben	Ny sone	07.06	17.30 -20.30	A. Gjeldnes
Hindåa-Røkvatnet del 2 Høgstubben	Ny sone	19.06	11.30 -15.00	A. Gjeldnes
Hindåa-Bollvatnet	Sone	07.06	17.30 – 20.30	Ø. Gjeldnes
Hindåa-Bollvatnet	Sone	19.06	11.30 -15.00	Ø. Gjeldnes
Moldvatnet, Fløytjønna og Gåsvatnet Moldtjønna		10.06	08.00 -16.00	A. Gjeldnes, Ø. Gjeldnes
Røkmyra V	Sone 3	08.06	09.30 -12.00	A. og Ø. Gjeldnes
Røkmyra V	Sone 3	19.06	09.30 -12.00	A. og G. Gjeldnes
Moldtjønna	Ny Rute	20.06	14.00 -17.30	Ø. Gjeldnes
Moldstad-Lyngheia	Ny Rute	21.06	15.00 – 18.00	Ø. Gjeldnes
Vestli	Ny Rute	20.06	14.00 -17.30	A. Gjeldnes
Kongsmyra	Sone 2	08.06	13.30 -16.30	A. Gjeldnes
Kongsmyra	Sone 2	21.06	15.00 -18.00	A. Gjeldnes
Kyjsmyra	22 Sone	08.06	13.30 -16.00	Ø. Gjeldnes
Toppmyra sør	Noe Utvidet	09.06	09.30 -14.00	A. Gjeldnes, Tor Ålbu
Toppmyra sør	Noe Utvidet	21.06	08.30 -13.30	A. Gjeldnes
Toppmyra nord	Noe Utvidet	09.06	09.45 -14-00	Ø. Gjeldnes
Toppmyra nord	Noe Utvidet	21.06	08.30 – 13.30	Ø. Gjeldnes

3 Resultater

3.1 Samlede resultater

I samsvar med beskrevet metodikk ble observerte fuglearter innenfor hvert takseringslinje/sone telt opp. Observasjonene ble samtidig i noen grad splittet opp basert på adferd, særlig om det var hekkeindikasjoner eller ikke. I tabell 2-4 under resultatene sammenstilt (fordelingen på tre tabeller skyldes at det ikke var mulig å få én lesbar tabell der alle sonene lå inne).

Tabell 2 Samletabell over observerte fugl under feltarbeidet i 2023, del 1. I kapittel 2 er det redegjort for kartleggingsmetodikk og gjennomføring. Forkortelser: «of»=overflyvende fugl. «sy»=syngende fugl. «rug»=rugende fugl. «varsl»=varslende fugl (sterk indikasjon på hekking). «ind»=individ (dvs antall). «p»=par. «m»=hannfugl («male»). «f»=hunnfugl («female»). «ad»=voksen («adult»). «H»=Påvist hekkende (reir i bruk, ikke flyvedyktige unger).

Art	Røkmyra vest 1 8.6	Røkmyra vest 1 19.6	Hinnåa- Røvvatnet2 7.6	Hinnåa- Røvvatnet2 19.6	Hinnåa- Bollvatnet 3 7.6	Hinnåa- Bollvatnet 3 19.6
Smålom		1 i.h.	1 p overfly			
Gråhegre					1 ind.	
Storspove	1p					
Småspove	1 vars 1p	1 vars 1p	2p	3p	1 sy	1 vars
Heilo		2 ind	3p	3p	2p	4p
Rødstilk	1 ind		2p	3p	1p 2 ind	1 ind
Strandsnipe						2p
Enkeltebekkasin	1		4p	3p	1	1
Myrsnipe	2p	2sy 2 vars	2p	1p	1p spill 2p vars	1 vars 1 ind
Trane	1p	4 ind	1p	1p	1 ad	
Sangsvane	4 ad	1p			1p	
Grågås			2p			
Stokkand	1 f 4 pull		1p	1p	1p	
Krikkand	1 m				1p 1 m	
Toppand			1 m			
Kongeørn						1 ungfugl
Havørn						1 ad
Tyvjo	1p 1 ind	1p	2p	1p	1 ind	
Gråmåke			1p	2p		
Lirype		1 ind	1 ind	2 lok		
Hare			1	2		
Sanglerke	3 sy 3 ind	2 sy 2 ind	6 ind	8 sy	1 sy	1 sy
Heiplierke	1 sy	1 sy	8 sy	4 lok	1 sy	2 sy 2 lok
Sivsanger	1 sy					
Sivspurv			3 sy	3 lok	5 sy	4 sy 5 lok

Art	Røkmyra vest 1 8.6	Røkmyra vest 1 19.6	Hinnåa- Røvvatnet2 7.6	Hinnåa- Røvvatnet2 19.6	Hinnåa- Bollvatnet 3 7.6	Hinnåa- Bollvatnet 3 19.6
Steinskvett	1 ind		2 vars	2 vars	4 lok	3 lok
Rødvingetrost					2 lok	1 vars 3 ind
Svarttrost					1 hann	1p
Kråke	1 ind				4 ind	2 ind
Brushane						5 m 1 f

Tabell 3 Samletabell over observerte fugl under feltarbeidet i 2023, del 2. I kapittel 2 er det redegjort for kartleggingsmetodikk og gjennomføring. Forkortelser: «of»=overflyvende fugl. «sy»=syngende fugl. «rug»=rugende fugl. «varsl»=varslende fugl (sterk indikasjon på hekking). «ind»=individ (dvs antall). «p»=par. «m»=hannfugl («male»). «f»=hunnfugl («female»). «ad»=voksen («adult»). «H»=Påvist hekkende (reir i bruk, ikke flyvedyktige unger).

Art	Kongsmyra 8.6	Kongsmyra 21.6	Toppmyra sør 9.6	Toppmyra sør 21.6	Toppmyra nord 9.6	Toppmyra nord 21.6
Storlom	2 over	1 over				
Smålom			1p	1 kull	1p	2 kull
Gråhegre	1 ind					
Storspove	2p	1p				
Småspove	2p	2p	2p	2p	3p	2p
Heilo	3p	5p	2p	3p	2p	2p
Rødstilk	2p	2p	2p		1 ind	
Vipe	2p	2p				
Strandsnipe	2p	3p				1p
Enkeltbekkasin	8 ind	3 ind				2p
Myrsnipe	2p	1p	1p		1p	2p
Stokkand	1p					
Siland	1p				1p	
Krikkand	3p	3p				
Kongeørn		1ad over				
Havørn	1 ind	1 ind				
Tyvjo	1p	1p	2p	1p	1 lok	4p
Gråmåke	2 ind		9p	7p		
Lirype	1p	2p	2 ind		1 ind	2 kull
Sanglerke	5p	3p	3	1	12 sy	3 sy
Heipiplerke	9p	5p	3 sy		6 sy	2 sy
Sivsanger	4 sy	5 sy				
Sivspurv	8 sy	2 vars				
Steinskvett				2p		1 indv
Kråke	1p					

Tabell 4 Samletabell over observerte fugl under feltarbeidet i 2023, del 3. I kapittel 2 er det redegjort for kartleggingsmetodikk og gjennomføring. Forkortelser: «of»=overflyvende fugl. «sy»=syngende fugl. «rug»=rugende fugl. «varsl»=varslende fugl (sterk indikasjon på hekking). «ind»=individ (dvs antall). «p»=par. «m»=hannfugl («male»). «f»=hunnfugl («female»). «ad»=voksen («adult»). «H»=Påvist hekkende (reir i bruk, ikke flyvedyktige unger).

Art	Kysmyra 8.6	Vestli 20.6	Mildtjønna 20.6	Moldstad 21.6	Sum 2023
Storlom					1-2 par - hekker ikke
Smålom	1 på trekk		1p	2p	8 par
Storspove		1 ad 2 pull		1p	4 par
Småspove		3p	2p	1p	19 par
Heilo	4p			1p	22 par
Rødstilk	1p	2p			13 par
Strandsnipe					6 par
Enkeltebekkasin				1 lok	23 lokaliteter
Myrsnipe		1 spill	2 ind	1p	14 par
Brushane					5 hanner 1 hunn
Trane					2-3 par
Sangsvane					2 par – ikke hekkende
Grågåås					2 par
Brunnakke					0
Stokkand		1 f	1 m	1 kull	7 par
Kvinand			5 m 2 f		0
Siland	1p				
Krikkand	1 m 1 f	1p	3 m 1 f	1 kull	11 par
Toppand					Trolig 1 par
Tyvjo			1p	2p	12 par
Fiskemåke		40p			En koloni på 40 par
Gråmåke			3p	Ca 40 p	Ca 50 par
Sildemåke			1p	15p	16 par
Lirype					8 lokaliteter/kull
Sanglerke	3 sy	3 sy	6 lok	3 sy	48 par
Heipiplerke	4 sy	1 sy	3 lok	4 sy	47 par
Sivsanger					6 syngende
Sivspurv				1p	24 par
Steinskvett					9 par
Svartstrupe				1 varsl	
Kråke					5 par

Resultatene fra 1974 viser at fuglefaunaen på Fastmøla har den samme spesielle og interessante artssammensetningen som vi hadde blant annet på Harøya og Vigra gjennom 70-tallet. De åpne, stort sett intakte myrene ute ved kysten med næringsrike små vann finner vi igjen på Jæren, som sammen med Mørrekysten, tidligere var unike hekkeområder for fjellfugler og pionerområder for næringskrevende vannfugl på kysten i Sør-Norge. Arter som myrsnipe, brushane, lappspurv, myrsanger, skjeand og knekkand representerer bredden av artsgrupper og viser landskapstypen sin ornitologiske betydning for nasjonalt sett krevende arter.

I tillegg har det her vært også vært større fastlandsbestander av tradisjonelle skjærgårdshekkere som måker, terner og tyvjo som ytterligere viser kystmyrenes viktige samspill også med sjøfugl.

Nå i 2023 og etter snart 50 år har naturlige svingninger og forutsetninger sammen med menneskeskapte globale og lokale endringer påvirket arter og bestander til dels sterkt på Mørrekysten. Utenfor verneområdene har kulturpåvirkningen fra utbygging, oppdyrking og sitkagran og tiltagende gjengroing og næringstilførsel også i reservatene, ført til store endringer for arter og bestander på små øyer som Harøya og Vigra. Jordbruket på Smøla har derimot bare omformet en liten del av myrene på øya og utgjør faktisk ofte et tilleggsområde for næringssøk for myrartene, samtidig som de er viktige hekke- og rasteområder for mange andre arter. Resultatene viser at arter som myrsnipe og brushane nå har sine eneste hekkeområder her i fylket på Smøla og at 70% av småspovebestanden hekker her mens bestanden av sanglerke er fylkets største. Dette viser at noen av 70-tallets karakteristiske arter for fylkets kystmyrer fortsatt har gode forhold og bestander på Smøla. Marginale sommerfunn av fjellfugler fra 1974 som lappspurv, svartand, og havelle er derimot borte. Gravand og hettemåke likeså. Også den relativt sett gode forekomsten av mer næringskrevende vannfugler i vegetasjonsrike vann og vassdrag, som dvergdykker, knekkand, skjeand, stjertand og sothøne, ble ikke observert i 2022 eller 2023, og ingen av disse har tydeligvis etablert seg her som hekkefugler.

Etter 1974 har likevel flere nye arter gjennom årene blitt nye hekkearter, uten at de er spesielle for Smøla eller har utnyttet særtrekkene i myrlandskapet. Arter som trane, sangsvane, grønnstilk, svartstrupe og kongeørn er nyere arter med ulik regional ekspansjon, som ser ut til å ha etablert seg i noe forskjellig omfang.

3.2 Artskommentarer

3.2.1 Generelle trekk

De fleste andeartene opptrer i vann og tjern i overgangen mellom kulturmark og myrlandskapet. Næringstilsig fra jordbruk øker her vegetasjonen som gir skjul og næring for dykkender og gressender. I små tjern og dammer innover myrflatene opptrer spredte ind. og par av siland og krikand. Toppand sees i lite antall på vann og vassdrag med mye vegetasjon. Her finner vi også streifende og hekkende par med sangsvane. I 1974 ble både skjeand, stjertand og knekkand notert som hekkefugler, men ingen av artene ble nå observert. Dette er fortsatt sjeldne hekkefugler i Møre og Romsdal uten faste hekkeområder, som kan hekke tilfeldig og ikke årvisst på lokaliteter i hele fylket.

I 1974 var sivsanger og sivspurv fåtallige hekkearter langs de næringsrike vassdragene. Sivsanger hekket tidligere i første rekke inntil vann med takrør her fylket. På Smøla hekker arten nå, etter snart 50 år med oppvekst av takrør og frodige løvkraut, spredt i de fleste vassdragene på Smøla. Sivspurven bruker i tillegg den fattigere delene av vassdragene med einer og småbjørk og er nå en tallrik hekkefugl. Svartstrupe ble ikke påvist i 1974, men var da i ekspansjon og er en ny og sjelden hekkefugl i lyngheiene langs kysten av Møre. På Smøla opptrer arten i småkupert berglandskap med røsslyng og sparsom buskvegetasjon. Trolig var det i 2023 en spredt hekkebestand på 3-5 par i og utenfor de kartlagte områdene.

Bestandsnedgang ser vi hos arter som lappspurv, bergirisk og i mindre grad heipiplerke. Den lille kystbestanden av lappspurv som var i fylket på 70 tallet er nok borte for godt. Bergirisk ble 1974 påvist i 10 av 14 soner og var åpenbart vanlig som streif- og hekkefugl. I 2023 ble arten bare registrert med ett par ved Røkvatnet, og den har også blitt en mer fåtallig hekkefugl på andre øyer langs Mørkekysten. Heipiplerka er fortsatt vanlig og vidt utbredt, men bestanden synes å ha noe mindre tetthet nå.

3.2.2 Artsgjennomgang

Storlom. 1 par hadde fast tilhold på Litlevatnet nord for Storvatnet, men hekket ikke. 2 fugler overflyvende ved Kongsvatnet 8 og 21 juni. Etter feltsesongen 2023 vurderes det fortsatt bare å være 2 par som mulig hekkebestand i kartleggingsområdet, noe som er på nivå med 1974 og 2022. Hekkebestanden må betraktes som liten og kanskje ustabil, og Smøla ser ut til å ha dårlige hekkebetingelser for arten. 8-10 juni ble 2 flokker på 4 og 5 individer sett på Storvatnet og i flukt over området. Disse antas å være ungfugl og ikke-hekkere, som kan oversomre ved vann og sjøområder på Smøla.

Smålom. 8 par påvist på antatte hekketjern i 2023, noe som er nær en dobling fra 1974 og 2022. 3 av parene ble funnet på nye ruter, noe som kan forklare noe av økningen. Regionalt har hekke- og overvintringsbestanden vært noe økende og kan også være medvirkende til den lokale økningen. Hekketjernene er ofte svært små og kan være forbausende vanskelige å finne i landskapet. Svært få par i flukt over øya kan tyde på at det var snakk om veletablerte og territorielle par. Samlet hekkebestand antas derfor å være i overkant av 10 par i 2023. Toppmyra, hvor 3 kull ble funnet og de tjernrike områdene vest for Moldtjønna og ved Rokstadelva framstår som de viktigste områdene for arten. Systematisk bruk av drone vil på Smøla kunne gi optimal arealdekning og ennå mer presise tall for arten ved senere kartlegginger.

Figur 4. En voksen smålom på et lite myrtjern ute på de store myrviddene på Smøla, med vindkraftverket i bakgrunnen. Arten kan tydeligvis hekke her på svært små vann, mens den søker føde ute i gruntvannsområdene ute på kysten. Foto: Øyvind Gjeldnes

Grågås. Det var påfallende lite gås å se i myrlandskapet, bare enkeltindivid eller ikke-hekkende fugl sett i lite antall ved større vann utenfor rutene.

Brunnakke. Kun en hunnfugl sett på takseringsrundene. I tillegg kommer ett par og 3 hanner på Fløytjønna i 2022. I 2023 ble 2 ungekull sett på Fløytjønna. I 1974 ble det 4 kull og 4 enkeltindivid. Arten ble ikke sett på andre lokaliteter i 2023. Regionalt er hekkebestanden lav, noe den har vært i lang tid.

Skjeand. I 1974 ble det sett ett par og en hann i området. Arten ble derimot ikke sett verken i 2022 eller i 2023.

Sangsvane. Arten ble ikke registrert sommeren 1974. Den er nå en etablert hekkfugl og par ble notert på to nye mulige hekkelokaliteter i 2023. Bestanden ser dermed fortsatt ut til å være økende. Trolig er potensiell hekkebestand nå ca. 5 par. Arten er fortsatt i generell ekspansjon i Møre og Romsdal.

Trane. Ingen nye hekkeområder påvist i 2023, men ikke-hekkende fugl sett ved Steinstjønna vest på Røkmyra. Det er vanlig at par kan være i et område i flere år før de starter med hekking. Smøla har fortsatt mange potensielle, ubesatte lokaliteter og hekkebestanden kan forventes å vokse. Anslagsvis er territoriell hekkebestand på Smøla nå mellom 6-8 par.

Småspove. Påvist med fugl eller par på 19 lokaliteter jevnt fordelt på alle rutene i 2023. Dette er noe mindre enn de 25 fra 2022. Årsaken kan være endring av ruter og/eller årlige bestandsvariasjoner. Tallene er litt under bestandsvurderingen fra 1974, men dataene fra det året inkluderte 16 ind. fra 4 soner i vindparken som ikke ble besøkt i 22/23. Med en slik justert sammenligning ser bestanden nå ut til å være på samme nivå som i 74. Om vi antar fortsatt 2—4 par i vindparken og 3—5 par utenfor besøkte områder og taksørens rekkevidde kan totalbestanden være rundt 30 par. Resultatene fra småspovekartleggingen i Møre og Romsdal, unntatt Smøla, i 2019 (Gaarder mfl. 2021) var fra mindre areal. Samtidig var det snakk om små lokaliteter med naturlige avgrensninger, noe som gav full bestandsoversikt. Arealdekningen på Smøla i 22 og 23 var omfattende, men ikke total som i prosjektet fra 2019. 30 par utgjør anslagsvis nær 80% av fylkesbestanden.

Heilo. Er en karakterart på store deler av fast-Smøla og vi fikk registrert 37 par + 5 enkeltfugler i 2022 og 22 par på rutene i 2023. Trekker vi fra 8 par og ca. 20 individ fra vindparkområdene I 1974, ser vi at bestanden framstår som stabil med ca. 20 par. Samtidig var det i 2023 ca. 70 individ utenfor hekkebestanden som holdt seg mest på kulturmark. Heilo kan samles i relativt store flokker i sommersesongen på enkelte områder med dyrkamark. Smøla har regionalt sett en temmelig stor bestand av denne overveiende fjellfuglen.

Rødstilk. Resultatene fra 1974 viser at arealene i vindparken da hadde nær 40% av kartlagt rødstilk-bestand for fast-Smøla. Dette innebærer at relevant sammenligningsbestand med resultatene fra 22/23 er 7 par og ca. 15 individ. Dette indikerer at det faktisk har vært en bestandsøkning på nær 40% siden 1974. Om vi fortsatt beregner 2 - 4 par i vindparken og 2 - 4 par utenfor kartlagte myrområder, kan bestanden på naturmyrene på Smøla være nærmere 20 par. Arten viser klar nedgang i resten av landet (Helberg mfl. 2022). Denne økningen indikerer at hekkeområdene i myrområdene er stabile og at bestanden her ikke er påvirket av de negative årsaksforholdene som vi ser nasjonalt og regionalt.

Grønnstilk. Arten ble ikke registrert 1974, men en sterkt varslende voksen fugl hadde tilhold i Fløytjønna i juni 1977 (Ø. Gjeldnes upubl.). Deretter ser ikke arten ut til å ha blitt påvist som hekkende langs Mørekysten før i 2016. Da varslet ett individ sterkt på Hustadmyrene (O. Betten pers med.), og ble senere registrering av Arnstein og Øyvind Gjeldnes ved samme lokalitet. Deretter har arten blitt en vanligere hekkfugl på Nordmøre (egne upubl. data). I 2022 ble en fugl sett ved Moldvassheia, og nå i 2023 ble ett individ registrert sterkt varslende ved flere anledninger på antatt hekkeplass ved dyrket mark øst for Pilsvatnet.

Strandsnipe. Fast-Smøla har gjennomgående dårlige hekkebetingelser for arten og forekomsten på 6 par i 2022 og 2023 må vurderes som nokså ubetydelige i en regional sammenheng. Datagrunnlaget virker samtidig som for spinkelt til å kunne sammenlignes med 1974.

Myrsnipe. Dette er kanskje den arten med kraftigst nedgang fra 1974, da 60 territorier samt ytterligere 46 ind. ble registrert på hele øya. I 1974 virket arten jevnt utbredt over hele Fast-Smøla og forekom i større antall i de fleste soner. Enkelte steder opptrådte arten såpass tett at den viste kolonitendenser, med opptil 19 par langs Pilsvassdraget og 5-12 par i Maudalen, ved Kongsmyra og Lyngheia.

Nå virker tettheten gjennomgående svært lav, men arten ser fortsatt ut til å være utbredt over hele øya. Det var mest snakk om spredte enkeltindivider og par med usikker territoriell tilknytningsadferd i 2022 og 23. Bare ved ett tilfelle ble hekking konstatert, da eggeskall og en varslende voksenfugl ble registrert på Kyssmyra i 2022. Espen Lie Dahl (pers. med.) fant i 2023 unger på kjente lokaliteter ved Høgstabben og Kjysmyra. Samlet for 2022 og 2023 kan 15 par antas å hekke innenfor observasjonsradiusen fra takseringsrutene, som er vurdert å være ca. 75 meter i tidsrommet før myrsnipene har lagt egg.

Forskjellene her blir store, og tilsier en nedgang på ca. 75%. Dette må likevel korrigeres noe, da takseringene i 1974 også inkluderte areal innenfor vindparken, samtidig som det også andre steder må antas å være noe større areal som ble gjennomført i 1974. Vi vurderer dagens bestand til å være rundt 25-30 par, med andre ord minst en halvering av bestanden.

Det er ellers grunn til å ha med seg at myrsnipa kan være vanskelig å takseres. Under rugetiden, som er rundt 20 døgn, trykker arten sterkt og blir tilnærmet umulig å registrere som hekkende og bare diskrete varslinger fra make gir indikasjon på territoriell tilknytning. Etter klekking beveger ungene seg bort fra reiret og evt. takseringsrute og forblir gjerne uoppdaget.

På 1970 tallet hadde Møre og Romsdal også små kystbestander blant annet i Sandblåstvågen og på Hustadmyrene, Harøya og Vigra, som alle nå er borte. Disse områdene har generelt et noe mer næringsrikt myrlandskap, områder med spredning av sitkagran, og større oppvekst av røsslyng og annen undervegetasjon. Dette gir tydelig en forringelse av de åpne og mer lavvokste hekkehabitatene for myrsnipe. De næringsfattige og flateste torvmyrene på Smøla, uten grøfting og sitkagran, har svært lav og lite utviklet undervegetasjon og meget langsom tilvekst og er derfor i større grad en stabil hekkebiotop. Små bestander og fravær av relevante flyvende og firbeinte predatorer bidrar også til at bestandsnedgangen trolig ikke bare skyldes lokale forhold, selv om hekkeområdene fortsatt er intakte.

Brushane. Bare funnet ved Røkvatnet med 5 hanner og 3 hunner i 2022 (E. Lie Dahl pers. med.). I 2023 spilte 5 hanner og 1 hunn, og fuglene hadde tilhold der gjennom hele kartleggingsperioden fra 23. mai til 21. juni. Spill ble sett ved flere anledninger på den gressbevokste holmen vest i vannet. Deretter søkte de tilhold på jordbruksmarka tett ved eller til opphold på steiner og berg øst i vannet. Annen hekkeadferd ble ikke sett. Påfallende var tilholdet på halvhøyt dyrket grasmark, hvor de søkte skjul med bare hodet over gresshøyden. 8 tidligere og andre aktuelle lokaliteter ble besøkt uten at fugl ble sett (se egen beskrivelse). Området ved Røkvatnet har siden 1974, da to hunner varslet der, hatt den mest stabile forekomsten på Smøla (E. Lie Dahl pers. med.) hvor unger ble sett i 2018 (O. R. GjØra pers. med.). I 74 ble arten også sett med varslende ind. ved Pilsbekk og Kongsmyra og med fugl ved Storvatnet og Soløyvatnet der 8 hanner spilte. I alt ble 10 hanner og 7 hunner sett ved 5 lokaliteter i 74. Bestanden på Smøla var muligens på sitt høyeste i perioden 77—79, da Fløytjønna og Soløyvatnet hadde henholdsvis 12 og 30 ind. I 1996 spilte arten på Moldvasseia, i Nordvika og ved Kongsvoll med opptil 10 hanner. Etter et fravær, tilbake fra 2008 med skiftende opptreden på Moldvasseia, Vestli, Holmstad og Røkvatnet, men alltid ved vann og randsoner i jordbrukslandskapet, men uten påvist hekking. (E. Lie Dahl pers.). Området ved Røkvatnet er nå eneste kjente hekkested for brushane i Møre og Romsdal.

Lirype. I 2023 ble det registrert flere kull og individer enn i 2022. Dette tyder på bedre forhold og ungeproduksjon enn i 2022. Samtidig er antallet klart flere enn i 1974, da bare 3 hanner ble observert.

Tyvjo. 15 lokasjoner med fugl med antatt territoriell adferd ble notert spredt på alle rutene unntatt Kyjsmyra. Arten ser ut til å velge de største, flateste og tørre torvmyrene som tilholdssted. Ingen reir ble målrettet oppsøkt i 2022 og 23. Avstanden mellom parene var anslagsvis 1 til 2 km., noe som eksempelvis er betydelig tettere enn i skjærgårdsbestander som på Grip, hvor 3 par hekket for 20 år siden, men bare 1 par de siste 10 årene (Tore Hals og B. Tommassen pers. med.). I 1974 var tallene 7 par samt 90 individ uten tilknytting til territorier, men som kan ha vært hekkefugler. og i 1975 var tallene for Smølaskjærgården 14 par og 108 ind. Samtidig ble hekkebestanden av måser og terner, som gir næringsgrunnlaget for tyvjoen, beregnet til ca. 6400 par måker og 900 for terner. Disse opprettholdt da samlet utrolige 250 tyvjoer på og rundt Smøla disse årene. Gjennomgående få par ble likevel konstatert som territoriale, men antall individ var opptil 20 i soner som Kongsmyra, Lyngheia og i områder ved Pilsbekken. I kraft av sin størrelse rommer fortsatt Fast-Smøla en tett og stor hekkebestand av tyvjo for Møre og Romsdal.

Hettemåke. Arten ikke sett i 2022 og 2023 og har trolig ikke hekket på Smøla siden 1974, da to reir ble funnet ved Fløytjønna. Denne hekkingen var trolig en del av artens ekspansjon som hekkefugl i Norge på 60- og 70-tallet. Hekkemønsteret på Nordmøre og i Romsdal var da preget av tilfeldige hekkinger med engkeltpar i andre måsekolonier eller som kortvarige selvstendige kolonier på 3—10 par ved små vann. Tidligere har det også vært enkelte litt større kolonier på Sunnmøre. Hettemåke har nå status som kritisk truet på den nasjonale rødlista, mens dagens status som hekkefugl i Møre og Romsdal er usikker.

Gråmåke. I 2023 var det 9 par i kolonien på Toppmyra og ca. 40 par i blandingskoloni med sildemåke ved Lyngheia, samt 3 par nord for Moldkjønna. Egg eller unger ble ikke funnet i koloniene. Bestanden ser ut til å være på omtrent samme nivå som i 1974.

Sildemåke. I 1974 var det en koloni på 25 par i sone 3 ved Kongsmyra. 15 par var i 2023 etablert i en blandingskoloni med gråmåke, uten at egg eller unger ble sett. I tillegg et par nord for Moldtjønna dette året.

Rødnebbterne. Det var ingen observasjoner av arten i undersøkelsesområdene i 2022 og 23. De fleste koloniene og individene i 1974 var i dagens vindmøllepark. Bare 3 par og anslagsvis ca. 70 ikke-hekkende individ ble da notert innenfor vårt nåværende undersøkelsesområde. Innlandskolonier ved ferskvann som på Smøla var og er uvanlig langs kysten og var da et av særtrekkene i fuglefaunaen på Fast-Smøla. Nærmere 100 par fordelt på 4-5 kolonier hekket da ved vann og vassdrag fra Gjeldbergvatnet til Hopsvassdraget. Vi er ikke kjent med videre hekking utover 70- og 80-tallet i dette området. Rødnebbterne kan endre kolonisted fra år til år eller plutselig gi opp hekking. Predasjon og forstyrrelser fra den lokale tyvjobestanden på nær 130 ind. kan også ha ført til opphør av koloniene. Kartleggingen av sjøfuglbestandene i smølaskjærgården sommeren 1975 viste en hekkebestand på nær 900 par terner. Reduksjon og store forskjeller i næringstilgangen nasjonalt og lokalt stor minkbestand i skjærgården på Smøla i årene etter kan også ha påvirket bortfallet av hekkende rødnebbterne på Smølamyrene.

Sanglerke. Vi hadde nær 50 syngende eller par i våre takseringer både i 2022 og 2023. I 1974 var 75 det tilsvarende tallet. Det viser en nedgang på ca. 35%, men bestanden synes å være nokså stabil og Smøla har sannsynligvis fylkes største hekkebestand av sanglerke. Hekkebestanden på Smøla framstår som todelt. En del synger med utgangspunkt fra kulturmark. Gjennomgående høres imidlertid arten jevnt i hele det lite påvirkede myrlandskapet. Røsslyngen er svært lavvokst over store områder, noe som kan tenkes å gi lerka gode forhold.

Heiplierke. Registrert jevnt på alle rutene i 2023 og den arten med størst avvik mellom første og andre takseringsrunde. I 1974 ble det talt 125 individer i kun 5 av sonene, og i de andre sonene var det antydning at den var tallrik (xx) eller fåtallig (x). Dette skulle tilsi en svært markert tilbakegang, men hvor stor den egentlig er kan diskuteres. Vi takserte trolig i den tida fuglene

ligger på egg, mens de i 1974 trolig var kommet til ungetida og at årsunger derfor kan være telt som voksenfugl og vurdert som en del av hekkebestanden. For 2023 noterte vi arten på 47 lokaliteter.

Lappspurv. Arten ikke påvist i 2022 og 23 og sommerobservasjoner er heller ikke kjent fra Smøla etter 1974. Hekkeforekomsten i 1974 med 2 hanner ved Kongsvatnet og 2 syngende hanner og en hunnfugl ved Hopsvassdraget, var sammen med sommerfunn på Harøya og Vigra i samme periode, en unik liten hekkebestand for norskekysten sør for Bodø (Haftorn 1971). Arten er senere ikke påvist i mulige hekkeområder sommerstid på Møre-kysten. Forekomstene på 1970-tallet var antagelig rester av en kystpopulasjon i tidligere åpne, intensivt utnyttede kystlandskap. Mangel på eldre data gjør det likevel ikke umulig at det også bare var en midlertidig bestandsoppblomstring. For tiden er arten også i sterk tilbakegang i fjellet og har nå status som sårbar på den norske rødlista. I Møre og Romsdal står arten antagelig i akutt fare for å bli helt utryddet som hekkefugl, og har bare en observasjon de siste 10 årene som indikerer dette.

3.3 Brushane på Smøla

Her følger en nærmere gjennomgang av områder på Smøla der arten har vært observert i hekketiden opp gjennom årene, eller som vurderes som potensielle for arten, og som ble oppsøkt i 2023.

Fløtjønna; Brushane hadde fast tilhold her gjennom 1970-tallet med spillplasser på strandengpartiene ved vannkanten i øst- og vestenden av tjernet. Vi gikk i 2023 rundt hele området ved første besøk og deretter sjekket fire ganger fra veien uten å se arten. Lokaliteten framstår som delvis intakt, selv om det gror gradvis igjen, og bør følges med.

Kvennavatnet; Observasjoner herfra er ikke kjent. Et åpent og moderat tuete område med lav vegetasjon vest i vannet ble gjennomgått. Vi gikk rundt vatnet, men fugl ikke sett.

Røkvatnet; Brushane ble funnet hekkende her i 1974, men lokaliteten var uten oppfølgende undersøkelser fram til 2012. Siden har arten hatt fast tilhold der (Espen Lie Dahl pers. med.) og hekkefunn i 2018 (Ola Ragnar GjØra pers. med). En hannfugl stod i skjul på dyrket grasmark med ca. 15 cm. høy vegetasjon den 23.5.23. Opptil 5 hanner og 1 hunn spilte senere på holmen i Røkvatnet og søkte næring og skjul på dyrket mark rett ved.

Soløyvatnet; Stor spillplass på 70 tallet, mens nyere observasjoner ikke er kjent. Vannet ligger ved aktivt dyrket mark og har mye kantvegetasjon, busker og kratt på tidligere spillområder. Vi gikk rundt vannet i 2023, men så ikke fugl. Vi anser dette ikke lenger som aktuell lokalitet for brushane.

Moldtjønna; Skjermet vann nært, men samtidig adskilt fra kulturmark. Vannet ble senket med minst en meter for kanskje 50 år siden, og har derav fått store areal med kortvokst og slett grasmark rundt mye av vannflaten. Vi gikk rundt vannet en gang tidlig på sommeren i 2023 og besøkte også stedet senere på sommeren, men brushane ikke sett. Tilsynelatende godt egnet for arten. Samtidig er den lett tilgjengelig og bør følges med. En liten kilometer unna, ved et tjern omgitt av kulturmark ved Holmstad, spilte arten i 2008 og 2009 (E. Lie Dahl pers. med.). Også på kulturmark ved Vestli vel en kilometer sørvest. for Moldtjønna har 2-5 hanner spilt årvisst siden 2012 og mulig hekket. (E Lie Dahl pers. med.)

Gåsvatnet; Ikke kjent med funn herfra, men vannet ble besøkt to ganger i 2023 og fugl ikke sett. Fint vann med gås, ender og litt vadefugl, Noe kortvokst, naturlig grasmark rundt deler av vannet i vest. Noe menneskelig aktivitet nært vannet i øst og sør.

Moldvatnet; Fire brusfugler sett med svak spillaktivitet på en dyrket mark ved en grusvei ca. 100 meter fra vannet tidlig i mai. (E. Lie Dahl) Vi sjekket opp ved to anledninger i 2023, men arten ble ikke sett. Sannsynligvis en tilfeldig forekomst.

Sjøsveltvatnet; Fugl er sett ved vannet i spilltiden, men ikke årvisst det siste tiåret. Antas ikke å være hekkeplass og dette kan være fugl fra andre lokaliteter på Smøla (E. Lie Dahl pers. med.) . Vannet har jordbruksaktivitet tett på og små inngrep har fragmentert området rundt. Lokaliteten ble besøkt 23.05.2023, uten funn.

Figur 5. Brushane på spillplass på Smøla forsommeren 2023. Smøla ser ut til å være en av ytterst få plasser langs norskekysten der arten fortsatt hekker, og bestanden her virker for tiden ganske geografisk isolert. Foto: Arnstein Gjeldnes

3.4 Samlet vurdering

Dataene fra kartleggingen i 2022 og 2023 gir følgende hovedtrekk i tendenser, sammenlignet med tilstanden i 1974:

- Trolig forsvunnet fra fast-Smøla siden 1974: Hettemåke, rødnebbterne, makrellterne og lappspurv. Totalt 4 arter. Var sannsynligvis hekkefugler for en kortere periode pga, svingninger næringstilgang og generell bestandsnedgang..
- Betydelig bestandsnedgang på Smøla: Myrsnipe, brushane, svartbak, heipiplerke og bergirisk. Totalt 5 arter.
- Noe nedgang, men fremdeles trolig livskraftig bestand på Smøla, og betydelig bestandsnedgang regionalt: Småspove, rødstilk, sanglerke, tyvjo. Totalt: 5 arter.
- Stabile bestander: Storlom, brunnakke, krikkand, stokkand, fiskemåke, kråke, steinskvett. Totalt: 7 arter.
- Tydelig bestandsøkning: Småspove, smålom, heilo, enkeltbekkasin, gråmåke, sivspurv og sivsanger. Totalt: 7 arter.
- Nye (hekke-) arter: Sangsvane, trane, grønnstilk, svartstrupe, kongeørn. Totalt: 5 arter.

3.5 Forslag til faste overvåkingsruter

Etter to sommersesonger med hekkefugltakseringer og vandring i myrlandskapet på Smøla har vi valgt ut sju områder som vi mener kan dokumentere bredden og karaktertrekkene til hekkebestandene av vann- og våtmarksfugl i dette landskapet. I tillegg har vi valgt ut fire lokaliteter nært kulturmark som vi mener kan ha potensiale som spill/hekkeplass for brushane, og som enkelt kan undersøkes i forbindelse med senere bestandstelling av arten. Dette er samtidig områder inntil næringsrike ferskvann og gode fugleområder for flere arter. Flere andre små ferskvann ved jordbrukslandskapet har tiltrekning på til dels krevende arter og bør følges opp ved senere faunakartlegginger, uten at vi foreslår å prioritere dem for fast overvåkning. De foreslåtte rutene er de samme som er vist på figur 3.

3.5.1 Røkmyrene

I 2023 ble tre takseringsruter benyttet da dette er et stort å sentralt hekkeområde på vest Smøla. På den vestligste ruta, rute 1, mellom riksveien og Jøstølen forsøkte vi dobbel linjetaksering med ca 100 meter takseringsavstand. Dette gav imidlertid svært få ekstra funn og avstanden ble utvidet til 300 meter og resultatene ble slått sammen. Rutene gikk inntil de aller fleste småtjern og vann. Ved Røkhauvatnet hadde trane og sangsvane tilhold ved begge besøk, men hekket ikke. Ruten Røkmyra del 2 startet fra leirplassen ved Hindåa. Ruten følger dette næringsrike vassdraget med takrør ned til Hindåvatnet for deretter å følge bekken opp til og videre rundt Røkvatnet. Vidre til den lille høyden Langbergtua for en lengere pause. Derfra kryssende mellom småtjern og lokaliteter med fugl fram til endepunktet Høgstaben hvor blant ant myrsnipe ble sett. Hær fra går ruten gjennom nye områder tilbake til starten ved Hindåa. Den 3 ruten går også fra leirplassen men følger høydedraget langs bekken opp til Bollvannet. Et par sangsvaner landet på vannet som ganske sikkert kan bli hekkelokalitet for arten. Går så videre mot sør og rundt vannet og ser 2 par strandsnipe, men ingen andefugl. Følger så laugkratene langs innløpsbekken i ca 300 meter før ruten bryter av mot nord og krysser innover et småkupert myrlandskap å til høgstaben. Derfra sammen med taksøren fra rute 2 tilbake til nye områder.

3.5.2 Kongsmyra

Takseringsruta starter fra Vollstad gård og går til østenden av Aurevanet, som er starten på et næringsrikt og stilleflytende vassdrag med rik kantvegetasjon og brede lauvkratt med opptil 5 sivsangere og mye sivpurv. Videre går ruta langs bergrabbene opp til Slettavatnet, der det vokser noe takrør, inkludert en større forekomst vest i vannet. Denne er mulig framtidig hekkeplass bla. for sangsvane og toppand, som begge ble sett der i 2022. Etter en ca. 20 min. observasjonspause ved lokaliteten følges bekkedraget opp til Kongsvatnet og derfra over knausene til ny lyttepause med utsikt over Kongsmyra. Takseringen ble i 2022 gjort med buktende svinger i myras lengderetning og to myrsnipere ble da sett og vurdert som to territorier. Myra har svært lav og glissen vegetasjon og små tuer, noe som gir myrsnipene fine løpeforhold og utkikkspunkt når de blir forstyrret. Tidsbruk ca. 3 timer

3.5.3 Kyjsmyra

Myrflata mellom Svartevatnet og Kyjsvatnet valgte vi å kalle Kyjsmyra. Vegetasjonen og tuetopografien er svært lik Kongsmyra, men her er det mange små torvtjern egnet for smålom som ruta er lagt innom. Innerste del av Kyjsvatnet har et større område med takrør og annen siv-vegetasjon hvor sangsvane ble sett i 2022. Eggeskall av myrsnipe ble funnet her i 2023, men arten ikke sett dette året. Et smålompar lå i 2023 på et tjern uten å hekke. Myra hadde i 2023 færre arter og antall så to besøk ble da valgt bort. Området har imidlertid fine hekkehabitat for aktuelle arter og er en lite tidkrevende rute.

3.5.4 Toppmyran

Innsatsen på denne myra ble i 2023 utvidet til to besøk med tre takseringsruter på langs av hele området mellom hovedveiene. Toppmyra er den lengste sammenhengende myra på øya og rutene tar ca. 4,5 timer, medregnet en felles pause underveis. Nesten ingen utsiktspunkt gjør det lett å overse de små torvdammene for smålom, men 3 par ble funnet hekkende i 2023. Diameteren på det minste tjernet er under 15 m. Sentralt i sør var en liten koloni med gråmåke i 2023. Sanglerke er den vanligste hekkearten og ble sett eller hørt på 15 steder i 2023.

3.5.5 Moldstadhøgda -Lyngheia-Rokstadelva

Ruta ble etablert i 2023 med start fra gården Moldstadhøgda. Svartstrupe ble dette året sett med hekkeadferd og det var kull med krikand og stokkand ved det næringsrike vannet først på ruta. Ruta er deretter en samkjøring av områder besøkt i 1974 og 2022. Myrene her heller mot øst, de er noe kuperte, med større tuer og har ganske god oversikt til vann og tjern. Nært området ved Lyngheia var det i 2023 en blandingskoloni på ca. 55 par av sildemåke og gråmåke. Bare et fåtall reir ble funnet og ingen eggeskall, men fuglene var territorielle og stupte mot taksøren. Fra punkt 1 i Lyngheia på 33 moh. går ruta i sving forbi tjern og småvann ved Rokstadelva, der to myrsnipper og to par ikke-hekkende smålom hadde tilhold i 2023. Ruta slutter ved gården Lyngmo.

3.5.6 Vestli -Årvoksttjønnene-Moldtjønna

Dette er ei lang rute som ble etablert i 2023. Den bør takseres samtidig av to personer, der en starter fra Vestli og den andre fra Moldtjønna. Begge går i en sløyfe mot et passende treffpunkt som avtales underveis. Det foreligger informasjon om smålomhekkinger her for 15 år siden (Per G. Hopshaug pers. med.) og ruta er dels lagt opp på grunnlag av dette. Fra Vestli går ruta forbi mange småtjern i retning Vetta, for deretter å gå mot punkt 26 moh. på kart, for god oversikt. Tre steder med territorielle eller varslende småspover og to med rødstilk ble registrert i 2023, men ingen smålom på strekningen. Videre går ruta over myra mot øst ved vernegrensa der taksørene møtes.

Ruta til den andre personen går fra nordenden av Moldtjønna til tre tjern ca. 1 km. unna. På strekningen var det i 2023 tre par gråmåke og et med sildemåke, spredt over et større område, og fram til Årvoksttjønnene ble 5 sanglerker notert. Derfra til møtestedet ble myrsnipeaktiviteten i 2023 vurdert å representere 2 territorier. Herfra går personene sammen til gruppen av småtjern vest for Moldtjønna, hvor et par smålom lå i 2023 uten å hekke, og videre tilbake til Vestli. Tidsbruk ca. 3 timer.

3.5.7 Hopsvassdraget

Dette område ble kartlagt i 1974 og 2022 og er et stort, langt og næringsrikt vassdrag omgitt av et heilandskap med mange små tjern, med stort artspotensiale. Området dekkes best ved at to kartleggere går samtidig på vær sin side langs opptegnet takseringsrute. Dette gir stor observasjonsradius og god kontroll på fuglenes bevegelser. Tidsbruk ca. 4 timer.

4 SKRIFTLIGE KILDER

Artsdatabanken 2021. Norsk rødliste for arter 2021.

<https://www.artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>

Folkestad, A. O. 1975. Registeringer på Smøla 1974. Upublisert stensilert rapport, 18 s. (ikke sett)

Follestad, A. 1984. Ornitologiske undersøkingar i Smøla kommune 1974-1983. Rapport, 85 s.

Gaarder, G., Gjeldnes, Ø., Gjøra, O. R. & Valde, K. 2021. Småspove i Møre og Romsdal 2021. OUM-rapport nr. 5-2021. 24 s. ISBN 978-82-93893-06-6

Gjeldnes, Ø., Gjeldnes, A., Valde, K. & Ålbu, T. 2023. Hekkende våtmarksfugl på Smøla. Resultater av inventeringer i 2022. BirdLife Møre og Romsdal, rapport 2023-1. 24 s. + vedlegg. ISBN 978-82-93893-10-3

Gjøra, O. R. 2018. Vipe og storspove i kulturlandskapet Ei kartlegging i 15 utvalgte kommuner i Møre og Romsdal. OUM Rapport nr. 4-2018. 29 s.

Helberg, M., Falkenberg, F. & Breistøl, A. 2022. Hvor ble det av rødstilkungene. Vår Fuglefauna 45 (2022), nr. 4: 212-217.

Stokke, B. G., Dale, S., Jacobsen, K-O., Lislevand, T., Solvang, R. & Strøm, H. 2021.

Artsgruppeomtale fugler (Aves). Norsk rødliste for arter 2021. Artsdatabanken.

<https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforarter2021/Artsgruppene/Fugler/Nedlastet01.02.2024>.

Figur 6. Heilo utgjør fremdeles et karakteristisk trekk ved hekkefuglfaunaen på myrene på Smøla. Ellers i Møre og Romsdal har arten blitt svært sjelden som hekkefugl i lavlandet, selv om omstreifende individ kan sees mange steder ut over sommeren. Foto: Arnstein Gjeldnes

ISBN 978-82-93893-13-4